

PESTI ILLÚZIÓK

A Centrál-kávéház

Ez a budapesti kávéház is megérezte az idők változásait. Történelmi mult maradt mögötte és most is, egyre merészebb akarással, újra történelmet reprezentál, mikor modern mezbe öltözteti egyes részeit, eszpresszót rendez be mindenféle sikkes és elegáns díszítésekkel, zeneszóval csalogatja a kristályos belvárosi éjszakából a vendégeket, — igen, ez is történelem, ahogy a komoly és hagyományos módon budapesti kávéházi kultúra elcsendesedik és finomkodik, rokokó hangulatú kisdéd eszpresszónak ad helyet. Kihal sorjában a régi nemzedék, melynek ez a kávéház is, mint annyi más budapesti kávéház, annyi mindent jelentett; az eszpresszóvá való átalakulása pedig tovább emlékeztet a történelem, a különleges budapesti, polgári, avagy ha tetszik, intellektuális történelem mulására és változásaira. Az eszpresszó a dekadencia és finomkodás szimbóluma, a régi, patinás, nagymultú kávéház számára már nincsen társadalom, — ez a változás tükröződik a Centrál-kávéházon is, ezen az irodalom-történeti és szellemtörténeti helyen, a belvárosi intellektualizmus és polgárisultság e régi, komoly telephelyén. A kávéház azon szárnyából, ahol egykor komor és multbanező tekintettel Belvilaqua-Borsody Géza gondolkodott a régi pesti serföző-, mézárós- avagy főként kávéfőző céhek történetén és e történet dokumentumain, eszpresszót alakítottak, innét éjjelente kacér és hívogató, pikáns zene szól, divatos slágerek és műdalok zengenek az éjszakába, a mondén közönség ad itt találkozást egymásnak, előkelő belvárosi ügyvédek, aranyifjak, az operaházi balettkar lelkes pártfogói, vállalkozók és gyárosok, az egésznek van valami mondén és elegáns dzsentrí jellege, mindenesetre az írók és professzorok, akik egykoron a kávéház jellemét jelentették, messzire kerültek e traktus és bizony általában a magasabb igényű intellektualizmus képviselői most már mintha kevesebbet járnának ide. A nagy tükörablakok helyén az utcára kecses kis bárpultok tekintenek kifelé, ahol úrinők rázzák a koktéleverő sökért, alkoholos illatok aromája száll, drága ital-márkák neve csendül onnét, ahonnét egykor jelentős és korszakot jelentő vers-címek keltek szárnyra, ahol fontos és népszerű költemények születtek — Illyés Gyula versei — mi tagadás benne, a hajdani Centrál-kávéház elvesztette régi mivoltát, történelmi patináját és kellő buzgalommal alkalmazkodott a korszellemhez. Polgári kávéház volt ez hajdan, a polgárság tekintélyes és komoly értelmében: modern átalakulása és korszerűsödése mintegy megjeleníti az utat,

gárságnak, a belvárosi polgárságnak meg kellett járnia. Egykoron, késő délután találkozóhelye volt ez a nem éppen túlságos művésziességgel, de a kései szecesszió ékességeivel felruházott helyiség a belvárosi polgárság legjövénének, — de hová lett a tavalyi hó? Hová lettek a régi emberek, ügyvédek, orvosok, egyetemi tanárok, finom és diszkrét idős dámák, mérnökök, tekintélyek, akik itten fogyasztották délutáni feketekávéjukat? Egyáltalában hová lett az a régi világ? Csak az eszpresszó maradt belőle kecses kis díszével és zenéjével a kristályos éjszakában.

A változás, ahogy ez a történelmi, régi kávéház megváltozott, helyiségei jelentős részét feláldozván a korszellem jegyében a modern eszpresszó-szellem oltárain, mit tagadjuk, igenis történelmi változás, valósággal irodalomtörténeti esemény. A terjeszkedő mondén és kacérság, a bizarr zene és divatos egyéniségek nyüzsgése távoltartja innét a szellem és a műveltség embereit, noha az átalakítás hevülete kegyesen meghagyta számukra a kávéház befelét, a kis Cukor-utca felé terjeszkedő szárnyait, míg az Egyetem-utca és a Ferenciek-tere felé néző oldalon otthont, éji állomást nyitott a divatos aranyifjúságnak, a polgári gondolatot manapság reprezentáló különleges egzisztenciáknak. Holott ezt a változtatást aligha nézné túlzottan szívesen néhai való Mészáros Győző őrnagy úr, a kávéház egykori gazdája, a budapesti kávéosok egykor nagytekintélyű elnöke, egyetemi tanárok és nagy írók barátja, aki mindig akkora súlyt helyezett műintézete csendes, intellektuális jellegére. Például nem tűrte itt a részeg embereket sem, akik megszentégtelenítették a lokalitást fennkölt és hűvös intellektualizmusát. Tudott tekintélyt és feyelmet tartani és kiváltságos öntudat sugárzott homlokáról, ahogy egy züllött éjszakán személyesen közölte, tekintélye minden fenségével, Nyitra megye, a visszacsatoit törpe Nyitra megye kissé italos főjegyzőjével, aki hangos duhajságával felidulta a kávéház csendjét, megzavarta Kandó László festőművész és Gerevich Tibor egyetemi tanár billiárdozását, Genthon István és Pátzay Pál beszélgetését az etruszk szobrászat litkairól: „Ön pedig itt nem lesz kiszolgálva” — és ezen elhatározás jeléül sajátkezűleg mozdította el a duhaj és rakoncátlan, ordító vendég elől az asztalt, miközben pincérei, a felsőházi tagra emlékeztető Gusztó főpincér vezetésével az utca felé támogatták a megilletlen egyéniséget. Erről az ese-

nyítja, hogy a kávéházban leginkább az intellektualizmus biztonságára ügyeltek, csak aztán nézték a hivatalos társadalmi állást, a modornak és beszélgetésnek itt külön kultúrája volt és külön viseleti műveltségre tettek szert a fiatalok, akiknek megengedett, hogy félszegen és félénken letelepülhessenek valamely nagymúltú régi társaság peremén. De Mészáros Győző úr már a múlté és halálával mintegy megindult valami feltartóztathatatlan hanyatlás, melyet hétről-hétre észlelni lehetett, igen, az a régi, tekintélyes polgári világ, melynek fennkölt komolyságával Mészáros Győző úr olyan ragyogó reprezentánsa volt, egyre inkább a múlt felé hanyatlott, jött a háború, jöttek a különféle bajok, az egyetemi és intellektuális társaságok sorra elnémultak az erőszak korában, senki sem hallgatott rájuk, bárhogyan is gyalázták a durva kort, és maguk is tudták, milyen gyengék, milyen erőtlének.

Mészáros Győző úr oldalán Guszti főpincér rendkívül reprezentatív egyénisége is nagyban hozzájárult a kávéház fényének és előkelőségének növeléséhez. Mint mondtuk, Guszti főúr valósággal felsőházi tagra emlékeztetett, igen előkelő modora volt, magatartása halk és diszkrét, arca felsőbbiséget, biztonságot és némi kis iróniát sugárzott. Szívesen sietett hitelek és tanácsok formájában fiatalabb írók, magántanárok, művészettörténészek segítségére, — egyáltalán egész megjelenése tekintélyt és biztonságot sugallt pusztán példájával, ahogy a régi úriemberséget itt megjelenítette és képviselte a kor változásai között. Később panaszokat hallottunk felőle; Mészáros Győző úr hátramaradt családtagjai 1945 táján felpanaszolták, hogy Guszti főúr a nyilasokkal cimborált volna, meg akarta szerezni magának a kávéházat, belegazdálkodott a konzervekbe és félretett készletekbe, állítólag feljelentette az ódon kávé-dinasztit és így tovább. Senki se akarta igazán elhinni e szörnyűséget, akciók indultak meg az igazság kipuhatólására, újságírók, egyetemi tanárok, neves színésznők és képzőművészek érdeklődtek, tanácskoztak, sűrűgtek megdöbent arccal, — utóbb Guszti főúr kiszabadult a vizsgálati fogságból, az ügynek nem lett folytatása, most valahol a Dunántúlon él kis, szőllejében és mellesleg betársult — mondják — egy autófuvarozó vállalatba. Bizony, mindenki sajnálta volna, ha Gusztival valami baj történt volna, annyira hozzátartozott harminc-negyven éve a kávéházhoz, nemzedékek nőttek fel tekintete sugarában, határozott jelentőségre tett szert a magyar szellemi életben, nem lehetett róla elhinni ekkora gaszágokat. Aztán új főpincérek jöttek és itt megszakadt a folytonosság. Az egyetemi tanárok és nagy írók sorra elmaradoztak. Mészáros Győző úr családjának megmaradt hölgytagjai nyilván tovább tartották a divatos mondésséget és sikkes rokokó esz-

megományait, — igen, a régi intellektualizmus egyéniségei sorra elmaradoztak, a régiek helyére új pincérek jöttek, ma már nem hangos a kávéház a magyar szellemi élet erjedésétől, nem készülnek itt versek és új művészettörténeti revelációk. — de a dzsesz és a divatos sláger zeng kifelé a kristályos éjszakába, ez állítólag jobban jövedelmező, mint az elszegényedett, elkopott intellektualizmus. Igen, vannak itt-ott irodalmi eszpresszók is, — de a Central-eszpresszója illatos és feminin mondésségében nem irodalmi eszpresszó, nem, nem, semmiképpen.

Aki ma ide belép, így csak emlékeiből élőszködhetik. És ezek az emlékek vitathatatlanul méltóságteljesek és előkelők. Volna mit összehednie a budapesti kávéházak modern történetírójának errefelé, aki meg akarná toldani Bevilacqua-Borsody Béla elmélyedő, mulatságos kutatásait, melyek szintén itt születtek, az egyetemutcai fronton. Itt üldöglött egykor továbbá Ady Endre és Surányi Miklós is. Emléktáblák tanuskodnak erről, — mi lett belőlük az eszpresszó díszei között? Járt ide aztán Helta Jenő, Karinthy és Zilahy Lajos is; erről is beszélnek mulatságos kis karrikatúra-szoborművek. Mészáros Győző úr éberem ügyelt az egyetemi tanárok kényelmére és nyugalmára. A híres kerek asztal mellett délutánonta a Pázmány-egyetem bölcsészkarának konzervatív tekintélyei gyülekeztek; ide járultak eléjük hódolón különféle tudós- és magántanárs-jelöltek, katedrák sorsáról döntöttek errefelé. A Cukor-utcai fronton Gerevich Tibor és a római iskola tartotta művészettörténetileg oly fontos összejöveteleit; Oltványi Imre, Szónyi István, Aba-Novák Vilmos, Pátzay Pál jártak ide, — nagyhírű asztal volt, mindenki megfordult körülötte. Egyébként ki győzné felsorolni az asztalokat, társaságokat? Mészáros Győző úr mindre féltőn ügyelt. Csak egyetlen társaságot nem szeretett, a népies írók népes összejöveteleit, melyek hangosságukkal és vitájukkal felzavarták a kávéház előkelő atmoszféráját, — ilyenkor kissé idegesen rángott arca és ujja, idegesen dobolt a márványasztalon, ahogy Féja Géza és Kodolányi János kissé heves vitájának foszlányai füléhez érkeztek. A pincében a Bartha Miklós-Társaság erjedezett. Kegyelettel és meghatottan megyünk el most is a régi kávéház mellett a nyári éjszakában, — mennyi emlék, mennyi gondolat, micsoda mult, micsoda örökség int felénk elárvult tiükörablakaiból.

Argus

Magyar Ügetőverseny Egyesület
versenvei:
Július 31, augusztus 4, 8.
d. u. 4 óraker